

Голові спеціалізованої вченої ради
Д 64.089.01
Харківського національного
університету міського господарства
імені О.М. Бекетова,
Тетяні МОМОТ
61022, м. Харків,
вул. Маршала Бажанова, 17

ВІДГУК

офіційного опонента, доцента кафедри міжнародної економіки та бізнесу Черкаського державного технологічного університету, кандидата економічних наук, доцента Владислава Михайловича Пасенко на дисертаційну роботу **Зеленського Сергія Володимировича «Організаційно-економічне забезпечення формування стратегії соціально-економічного розвитку міст України»**, яка подана на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

Актуальність теми дисертаційної роботи

Одним із магістральних напрямів дослідження проблем розміщення продуктивних сил є проблема посилення ролі і функцій міст у реалізації соціально-економічної регіональної державної політики, оптимізація процесів управління через застосування комплексних підходів до розробки стратегії соціально-економічного розвитку міст. Складність наявної системи адміністративно-територіального устрою, нагальна потреба її реформування зумовлена передусім явною різномірністю територіальних утворень відносно перспектив їх розвитку. Вирішення питань удосконалення стратегічного управління розвитком міст сприяє розв'язанню складних проблем адміністративно-територіального устрою держави, сприяє розвитку регіонів та країни в цілому. Важливим завданням постає

забезпечення ефективності процесів формування стратегії та подальшої її реалізації, впровадження відповідних змін і досягнення сформульованих цілей і завдань.

Необхідність переосмислення традиційного підходу до управління міським розвитком зумовлена наявністю таких процесів, як: посилення та загострення конкуренції між окремими містами; демократизація суспільства та дотримання прав і свобод кожної особистості; активне впровадження багатосуб'єктного управління заснованого на участі та партнерстві. Нова реальність потребує удосконалення стратегічного планування міським розвитком на засадах стейкхолдер-орієнтованого підходу. У контексті інтеграції України до європейського співтовариства важливим завданням є розробка та впровадження стратегічного підходу в управлінні стійким розвитком міст, який відповідав би принципам регіональної політики Європейського Союзу, проводив її під гаслом розгортання процесів згуртованості, уможлиблював партисипативність і в основі якої б лежала концепція використання власних ресурсів та резервів розвитку, реалізації конкурентних переваг, врахування особливостей територіальної спільноти.

Усе вище викладене визначає актуальність дисертації Зеленського Сергія Володимировича та тему «Організаційно-економічне забезпечення формування стратегії соціально-економічного розвитку міст України» та детермінує теоретичну і практичну значущість обраної теми дослідження.

Зв'язок теми дослідження з науковими програмами

Тематика дисертації відповідає державним, регіональним та галузевим науковим програмам і темам, зокрема тематиці наукових досліджень Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова. Наукові результати, висновки та рекомендації були використані під час виконання науково-дослідних робіт: «Методологічні аспекти інноваційного розвитку економіки держави» (номер державної реєстрації 0119U001188, 2019 р.); «Формування організаційно-економічного механізму управління бюджетуванням об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації» (номер державної реєстрації 0119U001073, 2019 р.) автором; «Організаційно-економічне моделювання системи

інноваційного управління підприємствами життєзабезпечення міста» (госпдоговірна, номер реєстрації 28/4-НР/20 від 02.04.2020 р.). Особистий внесок автора в розробку цих тем полягає у визначенні специфічних рис процесу стратегічного управління стійким розвитком міст та розробці концептуальної моделі уточнення сутності «стратегічного управління стійким розвитком міста», що базується на усвідомленні фізичної та емоційної близькості стейкхолдерів і уможливорює партисипативне управління; розробці інструментарію діагностики системи домінуючих цінностей та ідентифікації стейкхолдерів, який дозволяє більш ефективно залучати їх до процесів стратегічного планування; визначенні ключових передумов формування стратегії стійкого розвитку міст, які є підґрунтям удосконалення організаційного забезпечення процесу формування стратегії стійкого розвитку міста.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційної роботи

Наукові положення, які наводяться в дисертації Зеленського С.В., достатньо обґрунтовані, що підтверджується основним змістом дослідження та переліком використаної літератури. У процесі доказової аргументації теоретичних положень, висновків та рекомендацій дисертантом проведено комплексний, критичний аналіз та узагальнення положень політики згуртованості, концепції соціальної відповідальності, концепції стратегічного управління, системного підходу, концепції управління за цінностями тощо.

Підтвердженням достовірності наукових положень виступає також глибоке опрацювання автором значної інформаційної бази дослідження, яку складають публікації вітчизняних і зарубіжних науковців з обраної проблематики, у т.ч. з питань стратегічного управління І. Ансоффа, Д. Кемпбелла, Г. Мінцберг, Дж. Пірса, Дж. Стоунхауса, К. Хаттера, Дж. Хігінса, Д. Шендела; вирішення проблем управління містами та формування стратегій розвитку міст В.М. Бабаєв, П.Т. Бубенка, З.С. Варналія, І.М. Вахович, З.В. Герасимчук, О.А. Карлової, В.М. Панасенко, В.Б. Родченка, Д.М. Стеченка, І.Б. Чичкало-Кондрацької,

І.М. Школи, Р.А. Шнипера; розв'язання завдань стейкхолдер-орієнтованого управління Р. Фрімана, М. Кларксона, Дж. Сміта, В. Гросул, К. Мамонов, В. Смачило, О. Колмакова, Л.Хашієва; впровадження ціннісних аспектів управління соціально-економічними системами І Адізес, Р. Баррет, К. Грейвз, Д. Бек та К. Коуон, Е. Шейн, М. Рокіч, Г. Хофстеде, А. Баляєв, В. Пекар та ін.

У ході підготовки дисертаційної роботи автором опрацьовано низку матеріалів й аналітичних звітів міжнародних організацій і дослідницьких агенцій (Інституту Горшеніна у співпраці з Представництвом Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні та Білорусі; ПРООН, Муніципальної програми сталого розвитку; ПРООН БіГ: Методологія комплексного планування місцевого розвитку; Агенція розвитку EDA; Проект Європейського Союзу «Підтримка політики регіонального розвитку України»; Проект ПРОМІС Федерації канадських муніципалітетів за фінансової підтримки Міністерства міжнародних справ Канади); результати наукових досліджень Інституту економіки та прогнозування НАН України, Інституту регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України, Українського інституту майбутнього; статистичні дані Державної служби статистики України, Державного фонду регіонального розвитку України, Міністерства розвитку громад та територій України, профільних українських міністерств; результати анкетувань. Крім того, інформаційну базу дослідження склали аналітичні матеріали, отримані автором у ході анкетування мешканців та представників бізнесу, проведених під час дослідження системи цінностей у процесі формування стратегії соціально-економічного розвитку міста Лозова.

Цінність отриманих результатів підтверджується науковим обґрунтуванням пріоритетних напрямів удосконалення організаційно-економічного забезпечення формування стратегії соціально-економічного розвитку міст України. Наукові висновки та рекомендації, викладені в дисертації, логічно постають з детального аналізу й оцінки досліджуваних економічних явищ і категорій, ґрунтуються на професійному використанні сукупності загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання об'єктивної природи економічних явищ та процесів, зокрема: структурно-логічного аналізу; методи теоретичного узагальнення, та системного

аналізу; ретроспективного аналізу; групування та класифікації; статистичного аналізу та порівняння; анкетування та опитування; матричні методи; математичні методи; графічний аналіз.

Порушення академічної доброчесності у дисертації не виявлено, є посилання на відповідні джерела інформації та дотримання усіх норм законодавства про авторське право.

За результатами дисертаційної роботи автором опубліковано 14 наукових праць, з них: 5 статей у наукових фахових виданнях; 1 стаття у міжнародному виданні, що включено до міжнародних наукометричних баз; 1 стаття у колективній монографії; 7 тез доповідей на наукових конференціях. Загальний обсяг публікацій складає 7,71 друк. арк., з них особисто автору належить 5,55 друк. арк. Вони достатньо ґрунтовно розкривають сутність вирішених наукових завдань. Кількість, обсяг та зміст друкованих праць відповідають встановленим вимогам.

У першому розділі **«Теоретико-методичні основи формування стратегії соціально-економічного розвитку міст України з урахуванням посилення ролі стейкхолдерів»** розкрито відмінності в організаційно-економічному забезпеченні стратегічного управління соціально-економічними системами різних міст і регіонів; доведено значущість та важливість удосконалення системи стратегічного управління соціально-економічним розвитком міст та організаційно-економічного забезпечення процесу формування стратегії стійкого розвитку міста, обґрунтовано необхідність покращення управлінських компетенцій зацікавлених сторін, врахування їх цінностей, інтересів і потреб задля підвищення ефективності процесів формування системи стратегічних цілей і завдань соціально-економічного розвитку міст; показано що вибір форм і методів залучення зацікавлених сторін має відбуватися із врахуванням їх домінуючих цінностей.

У другому розділі **«Діагностика потенціалу формування стратегії соціально-економічного розвитку міст»** визначено вплив наявної системи цінностей територіальної громади та стейкхолдерів міста на процес вибору стратегічних пріоритетів розвитку; запропоновано підхід щодо визначення доцільності та нагальності впровадження політики згуртованості у процесі

формування стратегії розвитку, усвідомлення ефективності реалізації партисипативного стратегічного управління, в тому числі і в розподілі відповідальності за досягнуті результати; проаналізовано існуючі методичні підходи та розроблено методичний підхід до оцінки досягнутого рівня стійкого розвитку міст який базується на ценологічному моделюванні, що розглядає місто як природне явище, яке підкоряється природному ходу розвитку і є економічним підґрунтям встановлення стратегічних пріоритетів; досліджено досягнутий рівень стійкості регіонів країни, які є ключовими елементами зовнішнього середовища міста і формують передумови його розвитку.

У третьому розділі **«Ціннісні орієнтири удосконалення організаційного забезпечення формування стратегії соціально-економічного розвитку міст України»** запропоновано здійснювати удосконалення організаційного забезпечення процесу стратегічного планування розвитку міст шляхом з'ясування системи цінностей за моделлю «Спіральна динаміка», а вибір методів та інструментів управління підпорядковувати цінностям; обґрунтовано комплекс методичного забезпечення до удосконалення організаційних аспектів формування стратегії стійкого розвитку міст, який дозволяє обрати найбільш дієві методи та форми залучення стейкхолдерів до співпраці і забезпечити ефективну комунікацію між ними шляхом використання авторського інструментарію діагностики наявного спектру цінностей та визначення релевантних атрибутів зацікавлених сторін; конкретизовано стратегії взаємодії та інструменти управлінських впливів для різних зацікавлених сторін щодо реалізації стратегії взаємодії та залучення відповідно до наявної парадигми мислення.

Анотація дисертації у достатньому обсязі висвітлює основні положення і висновки, що містяться у дисертації, відображає її структуру та логіку викладення матеріалу.

Наукова новизна положень, висновків та результатів, одержаних у дисертації

Детальне ознайомлення зі змістом дисертації, основними науковими публікаціями дозволяє визначити, що мету дослідження досягнуто. Основні положення сформульовані автором самостійно й відображають особистий внесок

дисертанта у розвиток регіонального управління. Це знайшло своє відображення в багатьох положеннях дисертаційної роботи, які характеризуються достатнім рівнем наукової новизни.

Зокрема, з метою удосконалення організаційного забезпечення формування стратегії розвитку міст України автор запропонував класифікацію систем цінностей стейкхолдерів на основі інтегрального підходу «Спіральна динаміка» (с. 190-192, табл. Д.2), довів їх динамічність та унікальність для кожної місцевої громади, обґрунтував важливість визначення системи цінностей в контексті реалізації принципів політики згуртованості шляхом вибору найбільш доцільних форм, методів та засобів управління.

Серед здобутків автора необхідно відмітити збагачення категоріального апарату стратегічного управління, а саме розширення сутності «стратегічного управління стійким розвитком міста» на основі виділення трьохкомпонентної системи (рис. 16), на якій ґрунтується стратегічний аналіз, стратегічний вибір та управління змінами, яка включає в себе ціннісний підхід, проактивну поведінку стейкхолдерів і процес планування та реалізації стратегічних цілей і завдань, що уможливорює партисипативне управління.

У дисертаційному дослідженні удосконалено підхід до класифікації міст України який базується на врахуванні еволюційної моделі формування ціннісного профілю громади (с. 97-99, табл. 1.8), що обумовлює важливість дослідження трансформацій ціннісних орієнтирів стейкхолдерів розвитку міста та робить стратегічне управління більш результативним та ефективним.

Важливо відзначити пропозиції дисертанта щодо удосконалення методичного підходу до формування стратегії стійкого розвитку міст шляхом впровадження партисипативного управління (с. 195-196, рис. 3.7), який базується на розробленому інструментарії діагностики спектру домінуючих цінностей (табл. Е.1, Е.2) та ідентифікації стейкхолдерів і дозволяє згрупувати зацікавлених суб'єктів відповідно до їх релевантних атрибутів та системи цінностей з метою подальшого ефективного залучення до процесів стратегічного управління та обґрунтування організаційного забезпечення реалізації політики згуртованості.

У дисертаційному дослідженні дістало подальшого розвитку економічне обґрунтування процесу формування стратегії стійкого розвитку міста, в частині уточнення стратегічної мети та принципів визначення стратегічних пріоритетів (с. 108, рис. 2.1), що на відміну від існуючих ґрунтується на визначенні доцільності та нагальності реалізації стейкхолдер-орієнтованого стратегічного управління в частині реалізації політики згуртованості та активного залучення до стратегічного планування.

Важливим аспектом роботи доцільно визначити розроблений методичний підхід до оцінювання рівня стійкого розвитку соціально-економічної системи міста (рис. 2.14), який розроблено на підставі теорії ценозів та є важливим при прийнятті рішень щодо обґрунтування стратегічних пріоритетів та формування стратегій і програм сталого розвитку.

Науковий і практичний інтерес представляють рекомендації дисертанта щодо сформованої моделі вибору стратегії комунікації та співпраці із різними групами зацікавлених сторін відповідно до їх спектру цінностей (табл. 3.6), яка конкретизована набором організаційних та управлінських інструментів (табл. 3.5), що доцільно використовувати стосовно різних стейкхолдерів у процесі формування стратегії соціально-економічного розвитку міст і дозволить підвищити коефіцієнт реалізуємості сформованих стратегій за рахунок впровадження політики згуртованості.

Стиль викладення дисертації, відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертаційна робота за структурою, змістом, обсягом та оформленням відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України, що висуваються до написання дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук, та спеціальності 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. Матеріали дисертації викладено в логічній послідовності та доступно для сприйняття. Об'єкт, предмет і мета дослідження розкриті у повному обсязі. Дисертація написана науковим стилем мовлення. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які включають по три підрозділи, висновків, списку використаних

джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 288 сторінок. Вона містить 31 таблицю, з яких 5 займають 9 повних сторінок, 37 рисунків, 7 додатків на 37 сторінках; список використаних джерел включає 266 найменувань.

Теоретичне та практичне значення роботи, використання результатів роботи

Отримані результати вказують на теоретичну цінність роботи та полягають у тому, що викладені автором у дисертації теоретичні положення та практичні рекомендації забезпечують основу для реалізації ефективного стратегічного управління соціально-економічним розвитком міст України.

Запропоновані у дисертації рекомендації доведено автором до рівня їх практичного використання. Достовірність одержаних в роботі результатів підтверджується довідками про практичне впровадження пропозицій автора у роботі Мереш'янської міської ради (акт від 11.06.2019 р.); Первомайської міської ради Харківської області (довідка № 01-30/2674 від 23.07.2019 р.); Лозівської районної ради Харківської області (акт про впровадження № 306/01-34 від 24.07.2020 р.); Асоціації міст України (довідка про впровадження № 3-52 від 29.07.2020 р.); Полтавської обласної державної адміністрації (довідка про впровадження №01-10-01.1-11/595 від 30.07.2020 р.).

Матеріали і результати дисертації використовуються також у навчальному процесі ХНУМГ ім. О.М. Бекетова під час викладання таких дисциплін, як «Регіональна економіка», «Стратегія підприємства» (довідка від 15.02.2020 р.).

Зауваження та дискусійні положення дисертації

У цілому дослідження виконано автором на високому науковому та теоретичному рівні. Проте деякі його положення мають дискусійний характер, що пов'язано з означенням дисертанткою власної позиції щодо окремих досліджуваних проблем. Тому варто зробити певні уточнення, зауваження та рекомендації з метою подальшого розвитку наукової дискусії з порушеної проблематики.

1. Заслуговує схвальної оцінки проведений автором комплексний аналіз моделей і підходів до ідентифікації стейкхолдерів (табл. Б.2, с. 84-86) з метою

формування пропозицій щодо удосконалення з'ясування груп стейкхолдерів міського розвитку та розробки подальших стратегій партнерства із ними. Між тим робота суттєво виграла б за умови представлення авторського механізму багатокритеріального аналізу та уточнення підходу до формування груп зацікавлених сторін у процесі дослідження їх ціннісних профілів, у результаті чого більш чітко можна було б підійти до обґрунтування вибірки дослідження за умови його проведення в різних адміністративно-територіальних одиницях.

2. Викликає науково-практичний інтерес позиція автора щодо необхідності врахування системи цінностей стейкхолдерів під час організації процесів стратегічного планування міським розвитком, яка базується на визначенні сутності категорії «цінності» (рис. 1.9) та її співвідношення із категоріями «інтерес» та «потреби» (рис. 1.10). У той же час в роботі як синоніми використовуються «цінності», «ціннісні орієнтації», «спектр цінностей» та «система цінностей», що вбачається за некоректне і потребує додаткового опрацювання. Розв'язання даної етимологічної задачі надало б роботі ще більшої фундаментальності та дало б змогу у прикладному контексті розділити особистісні цінності від групових.

3. В дисертаційній роботі дисертант наголошує на існуванні великої кількості методичних підходів та рекомендацій щодо формування стратегій розвитку соціально-економічних систем різних рівнів (с. 61, 82, 194), деяка кількість з них представлена в списку літератури як така, що аналізувалася та використовувалася під час роботи. Нажаль автор не відзначає як зміняться окремі етапи процесу формування стратегії за умови врахування ціннісних орієнтацій територіальної громади та інших зацікавлених сторін, які зміни можуть відбутися у складі учасників стратегічного планування, очікуваний ефект від даних удосконалень, що надало б усвідомлення позитивного ефекту від впроваджуваних рекомендацій.

4. Викликає неабиякий інтерес розроблена автором модель вибору стратегії комунікації та співпраці із різними групами зацікавлених сторін відповідно до їх спектру цінностей (табл. 3.6, с. 222-225). У той же час, дисертант обґрунтовує власні рекомендації на основі інтегрального підходу і не визначає взаємозв'язок (чи його відсутність) із європейськими моделями чи рекомендаціями. Варто було б більше

уваги приділити розробленим та впровадженим спільним підходам до процесів розробки політики і ухвалення рішень в країнах ЄС, врахувати рівні участі громадян на різних етапах управлінського процесу, що опрацьовані Конференцією міжнародних неурядових організацій.

5. Позитивним фактом є апробація розробленого інструментарію дослідження цінностей місцевої громади та зацікавлених сторін міста Лозова у процесі формування стратегії його розвитку (с 197-211). У той же час, твердження автора, що територіальні громади різних міст мають різний спектр цінностей було б більш практично обґрунтованим за умови проведення такого дослідження у різних міських комплексах, в тому числі проведення порівняння і аналізу систем цінностей міс, що різняться за критерієм еволюційного аспекту виникнення.

Водночас, висловлені зауваження і побажання не применшують загальної високої оцінки рівня виконання дисертаційної роботи, її теоретичну та практичну значущість. Дисертант продемонстрував високу обізнаність та розуміння актуальної проблеми.

Загальний висновок та оцінка дисертації

Дисертаційна робота Зеленського С.В. на тему «Організаційно-економічне забезпечення формування стратегії соціально-економічного розвитку міст України» є завершеною, оригінальною, самостійно виконаною науковою працею. На підставі проведених досліджень отримано результати, які є суттєвим авторським внеском у вирішення наукової проблеми, що проявляється в розвитку відомих і розробленні нових теоретико-методичних підходів до удосконалення організаційно-економічного забезпечення стратегічного управління міським розвитком.

Основні положення дисертації доповідались на науково-практичних конференціях, опубліковані у наукових виданнях, у т.ч. і міжнародних, з тематики дослідження. Наведені у відгуку критичні зауваження не носять принципового характеру і не впливають на загальну високу оцінку дисертації.

Дисертаційна робота за змістом, структурою та оформленням відповідає спеціальності 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка,

вимогам пунктів 9, 11, 12, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (із змінами), що висуваються до дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук, а її автор – Зеленський Сергій Володимирович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

Офіційний опонент:

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародної економіки
та бізнесу Черкаського державного
технологічного університету

Владислав ПАСЕНКО